

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С. Макаренка

НН інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового Інституту педагогіки і психології

проф. С.М. Кондратюк

(підпис) (ініціали та прізвище)

« 28 » серпня 20 20 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Математичні та експериментальні методи в психології

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма Практична психологія

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією НН Інституту педагогіки і психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

« 28 » серпня 2020 р.

Голова: к. психол. н., доц. Тарасова Т.Б.
(ступінь, вч. звання)

Суми - 2020

Розробники:

Ніколаєнко Сергій Олександрович кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «27» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

Кузікова С.Б. д. психол. н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 3	Бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		2 -й	2-й
		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		4 -й	4-й
		Лекції	
		18 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		22 год.	6 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		48 год.	72 год.
		Консультації:	
2 год.	2 год.		
Вид контролю: залік			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Математичні та експериментальні методи в психології» є формування у студентів розуміння теоретичних основ математико-статистичної обробки даних і сутності вибіркового методу дослідження, вміння планувати психолого-педагогічний експеримент, обирати адекватні методи обробки експериментального матеріалу і коректно їх використовувати.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен набути наступні компетентності.

Інтегральну компетентність як здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- **ЗК1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- **ЗК3.** Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Спеціальні компетентності:

- **СК5.** Здатність бути критичним і самокритичним.
- **СК6.** Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- **СК7.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення навчальної дисципліни «Математичні та експериментальні методи в психології» є вивчення навчальних дисциплін «Практикум з загальної психології», «Соціальна психологія з практикумом», «Порівняльна психологія»

3. Результати навчання за дисципліною

Програмні результати навчання:

- **ПР5.** Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- **ПР6.** Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.
- **ПР7.** Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.
- **ПР8.** Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

Вивчення навчальної забезпечить результати навчання:

- **РН1.** Розробляти програми психологічних інтервенцій в процесі організації та проведення експерименту в психології, враховуючи вимоги до організації експерименту та складові експерименту.

- **РН2.** Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися при цьому правил вимірювання в педагогіці і психології та спиратися на вимірювальні шкали: номінальну, рангову, інтервальну та шкалу відношень.
- **РН3.** Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки на підставі вимірювання зв'язку та виявлення відмінностей у рівні досліджуваної ознаки.
- **РН4.** Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефхівців за допомогою наочного представлення даних: табуляції, складання таблиць, діаграм, графічного представлення даних.
- **РН5.** Кваліфіковано застосовувати в експериментальних дослідженнях гіпотези та реконструювати психологічної реальності при перевірці гіпотез.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	Надаються повні і змістовні відповіді на всі теоретичні питання курсу. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, орієнтацію в широкому полі питань з наукової та дослідницької діяльності, знайомство з сучасною науковою літературою. Відповіді на додаткові запитання чіткі, правильні, показують знання та ерудицію студента. Практичні та самостійні завдання виконано в повному обсязі, дано відповіді на всі питання. Матеріал, викладено логічно, послідовно, без помилок, при цьому виявлено здатність студента диференціювати, інтегрувати знання. Студент вільно формулює висновки та узагальнення, самостійно застосовує знання в конкретних науково-дослідницьких ситуаціях. Правильно, охайно оформлено роботи.
В	Надається достатньо повна і змістовна відповідь на всі запитання курсу. Студент показує знання і розуміння матеріалу, знайомство з основною науковою літературою в галузі психологічних досліджень та провадженні наукової роботи. Відповіді на додаткові питання загалом вірні. Наявні несуттєві зауваження щодо змісту та оформлення завдань для практичних занять та самостійної роботи.
С	Матеріал викладається логічно, послідовно. В роботі на практичних заняттях та самостійній роботі є незначні

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення "Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу", затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Методи поточного формативного оцінювання.

Опитування та виступи на практичних заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, в проведенні психодіагностичних методик, обробленні та аналізі їхніх результатів, в виконанні, обговоренні та оцінюванні практичних завдань, письмові роботи за розділами, тестування.

Методи підсумкового сумативного оцінювання.

Письмові опитування (тестування). Перевірка індивідуально-дослідницького завдання. Оцінка результатів усної та письмової роботи студента на практичних заняттях. Оцінка виконання індивідуальних практичних завдань.

Підсумковий контроль – залік

Відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка», ухваленого рішенням вченої ради університету (протокол №10 від 27 квітня 2020 року), затвердженого наказом №178 від 27 квітня 2020 року при оцінюванні результатів навчання з дисципліни можливо перезарахування балів за результатами неформальної та/або інформальної фахової активності студентів (сертифікована участь в конференціях, тренінгах, написання

статей, участь в конкурсах студентських робіт, олімпіадах, тощо) що за тематикою, обсягом і змістом відповідають навчальній дисципліні.

7. Програма навчальної дисципліни Інформаційний обсяг навчальної дисципліни РОЗДІЛ 1. Математичні методи в психології

Тема 1.1 Вимірювання, табулювання та подання даних

Поняття про вимірювання в педагогіці і психології. Вимірювальні шкали: номінальна, рангова, інтервальна, відношень.

Змінна. Види змінних. Частота, частість. Символічні позначення: X_i , F, Σ .

Табуляція. Складання таблиць. Таблиці згрупованих частот. Квантили і процентилю.

Наочне представлення даних. Види діаграм. Графічне представлення даних. Правила побудови графіків.

Тема 1.2 Міри центральної тенденції

Поняття про міри центральної тенденції.

Мода. Угоди про використання моди. Медіана і її обчислення. Середнє і його обчислення. Середнє, медіана і мода об'єднаних груп.

Вибір показників вимірювання центральної тенденції.

Інші вимірювання центральної тенденції (середнє геометричне, середнє гармонійне).

Тема 1.3 Вимірювання розсіювання

Міри оцінки розсіювання.

Розмах варіації, середнє лінійне відхилення;

Дисперсія середнє квадратичне відхилення та коефіцієнт варіації (для порядкових та номінальних варіаційних рядів).

Міри оцінки типу розподілу: коефіцієнти асиметрії та ексцесу.

Тема 1.4 Вимірювання зв'язку

Поняття про вимірювання зв'язку змінних. Коефіцієнт кореляції R_{xy} Пірсона. Область змін коефіцієнта кореляції R_{xy} Пірсона.

Інтерпретація коефіцієнтів кореляції.

Вибрані показники вимірювання зв'язку змінних. Тетракордічний коефіцієнт кореляції. Бісеріальний коефіцієнт кореляції. Бісеріальний ранговий коефіцієнт кореляції Кертена.

Коефіцієнт рангової кореляції r_s Спірмена. Коефіцієнт рангової кореляції τ_{ay} Кендала.

Тема 1.5 Виявлення відмінностей у рівні досліджуваної ознаки

Елементи розв'язання статистичних задач. Статистичні критерії: параметричні, непараметричні. Критичні значення критерію, використання статистичних таблиць.

Порівняння вибірок за рівнем ознаки за допомогою параметричного критерію t – Стьюдента.

Q-критерій Розенбаума. U-критерій Манна-Уїтні. H-критерій Круськала-Уолліса. S-критерій тенденцій Джонкіра.

Алгоритм прийняття рішення про вибір критеріїв для зіставлення.

Тема 1.6 Оцінка достовірності зрушень в значеннях досліджуваної ознаки

Розподіл ознаки.

Параметр відмінностей в зрушенні досліджуваної ознаки.

G-критерій знаків. T-критерій Вілкоксона. χ^2 -Фрідмана. L-критерій тенденцій Пейджа.

Алгоритм прийняття рішення про вибір критерію оцінки змін.

Тема 1.7 Виявлення відмінностей у розподілі ознаки

Розподіл ознаки.

Параметр відмінностей в розподілі ознаки.

χ^2 -критерій Пірсона. Критерій Колмогорова-Смирнова. Алгоритм вибору критерію для порівняння розподілів.

Багатофункціональні статистичні критерії. Критерій кутового перетворення коефіцієнт $-r^*$ Фішера. Біноміальний критерій m .

РОЗДІЛ 2. Експериментальні методи в психології

Тема 2.1 Становлення і розвиток експериментального методу в психології.

Наукове дослідження, його принцип і структура. Наука як особливий вид діяльності людей. Наукова теорія і її структура. Формування наукової проблеми.

Основні напрямки методології наукового дослідження. Етапи наукового дослідження. Принципи наукового дослідження. Типи наукового дослідження.

Сучасні дослідження експериментальної психології. Предмет експериментальної психології Підходи до розуміння експериментальної психології.

Історія експериментальної психології. Місце експериментальної психології в системі психологічних знань.

Тема 2.2 Експеримент як метод психологічного дослідження

Поняття експерименту в психології. Особливості проведення експерименту.

Гіпотеза і психологічні закономірності. Проблема співвідношення емпіричних узагальнень і теоретичних інтерпретацій.

Проблема реконструкції психологічної реальності при перевірці гіпотези.

Рівні гіпотез: теоретичний, емпіричний, статистичний.

Тема 2.3 Змінні у структурі психологічного експерименту

Поняття змінної в психологічному дослідженні. Види змінних. Незалежні змінні та їх види. Проблема ізоляції та контролю незалежної змінної. Залежні змінні та їх характеристики. Проміжні змінні та їх особливості. Змінні, що контролюються.

Стратегії визначення експериментальних змінних. Способи контролю експериментальних змінних.

Джерела артефактів у маніпулюванні змінними. Проблема контролю в маніпулюванні змінними.

Вимір у психології. Психологічні шкали (за С. Стівенсом). Номінальна шкала. Шкала порядку. Шкала інтервалів. Шкала пропорцій. Основні характеристики шкал. Умови застосування шкал.

Психодіагностичні методики як засоби виміру змінних. Класифікація психодіагностичних методик: за предметною спрямованістю, за джерелом отримання інформації та інформованості досліджуваного тощо.

Тема 2.4 Гіпотези у психологічному дослідженні

Поняття гіпотези у психологічному дослідженні. Різновиди зв'язків між теорією та експериментом. Теоретичні гіпотези й гіпотези як емпіричні припущення.

Характеристика експериментальних гіпотез. Підходи до дослідження відношень, які задані в експериментальній гіпотезі. Різновиди експериментальних гіпотез.

Експериментальна та статистична гіпотеза.

Варіанти статистичного рішення при перевірці експериментальної гіпотези.

Тема 2.5 Етапи експериментального дослідження психіки

Організація експерименту в психології. Вимоги до організації експерименту. Складові експерименту та їх характеристика.

Зміст теоретичного етапу експерименту. Підготовчий етап та складання програми експерименту. План проведення експерименту. Види планів для дослідження зв'язку між двома змінними.

Зміст експериментального етапу експерименту. Фази експериментального етапу експерименту. Співвідношення експериментальної та статистичної гіпотез.

Проблема надійності і валідності експерименту. Види валідності експерименту. Умови досягнення надійності і валідності психологічного експерименту. Фактори часу, завдання та суб'єктивний фактор загрози надійності і валідності експерименту. Особливості досліджуваних і проблема валідності експерименту

Тема 2.6 Планування експерименту

Поняття про планування психологічного експерименту. Умови і форми планування. Типи планування. Змістове і формальне планування.

План як експериментальна схема варіювання умов незалежної змінної. Види планів. Простий план і його різновиди. План з попереднім і

підсумковим тестуванням та умови його використання. План з підсумковим тестуванням. План Р. Соломона.

Складний (факторний) план. Планування за латинським і греколатинським квадратом.

Особливості експериментальних планів для одного досліджуваного. Типи експериментальних схем, що використовуються в процесі вивчення психіки одного досліджуваного.

Тема 2.7 Інтерпретація результатів експериментального дослідження психіки

Поняття про інтерпретацію результатів експерименту. Рівні інтерпретації: змістовий і формальний.

Складові інтерпретації експериментальних результатів. Правила інтерпретації результатів експерименту

Особливості обробки результатів експериментального дослідження в психології. Кількісна і якісна обробка.

Проблема узагальнення результатів дослідження. Типові помилки узагальнення експериментальних даних.

Правила оформлення результатів експерименту. Наочне представлення результатів дослідження.

Тема 2.8 Типи експериментів у психології. Експеримент і квазіексперимент

Типологія експерименту: залежно від можливості реалізації на практиці (реальний та уявний), залежно від місця проведення (лабораторний та природний), залежно від ступеня розробки проблеми (пошуковий — експеримент, що уточнює; критичний експеримент; демонстраційний — експеримент, що відтворює), за характером дій дослідника (констатуючий і формуючий). Багаторівневий та багатofакторний експеримент.

Проблема експериментального контролю. Реальний і бездоганний експерименти. Бездоганний експеримент (ідеальний, нескінченний, повної відповідності) як критерій надійності і валідності психологічного експерименту. Шляхи досягнення «чистоти» експерименту.

Експеримент і квазіексперимент. Квазіексперимент як експеримент із обмеженими формами контролю умов впливу незалежної змінної. Основні типи квазіексперименту.

Формуючий експеримент як особливий тип квазіекспериментального дослідження психіки. Проспективний експеримент як особливий тип квазіекспериментального дослідження психіки.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		лек	пр	лаб	ср		лек	пр	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Математичні методи в психології										
Тема 1.1. Вимірювання, табулювання та подання даних	5	1	1		3	6	0,5	0,5		5
Тема 1.2. Міри центральної тенденції	5	1	1		3	6	0,5	0,5		5
Тема 1.3. Вимірювання розсіювання	5	1	1		3	5				5
Тема 1.4. Вимірювання зв'язку	6	1	2		3	6,5	0,5	1,0		5
Тема 1.5. Виявлення відмінностей у рівні досліджуваної ознаки	7	2	2		3	5,5	0,5			5
Тема 1.6. Оцінка достовірності зрушень в значеннях досліджуваної ознаки	9	2	3		4	6,5	0,5	1,0		5
Тема 1.7. Виявлення відмінностей у розподілі ознаки	8	2	2		4	6,5	0,5			6
Разом за розділом 1	45	10	12		23	42	3,0	3,0		38
Розділ 2. Експериментальні методи в психології										
Тема 2.1. Становлення і розвиток експериментального методу в психології.	5	1	1		3	5				5
Тема 2.2. Експеримент як метод психологічного дослідження	5	1	1		3	6,5	0,5	1		5
Тема 2.3. Змінні у структурі психологічного експерименту	5	1	1		3	5,5	0,5			5
Тема 2.4. Гіпотези у психологічному дослідженні	5	1	1		3	6,5	0,5	1		5
Тема 2.5. Етапи експериментального дослідження психіки	5	1	1		3	5,5	0,5			5

Тема 2.6. Планування експерименту	7	1	2		4	5,5		0,5		5
Тема 2.7. Інтерпретація результатів експериментального дослідження психіки	5	1	1		3	6	0,5	0,5		5
Тема 2.8. Типи експериментів у психології. Експеримент і квазіексперимент	6	1	2		3	5,5	0,5			5
Разом за розділом 2	43	8	10		25	46	3,0	3,0		40
Усього годин	88	18	22		48	88	6	6		76

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1.1 Вимірювання, табулювання та подання даних	1	0,5
2.	Тема 1.2 Міри центральної тенденції	1	0,5
3.	Тема 1.3 Вимірювання розсіювання	1	
4.	Тема 1.4 Вимірювання зв'язку	2	1
5.	Тема 1.5 Виявлення відмінностей у рівні досліджуваної ознаки	2	
6.	Тема 1.6 Оцінка достовірності зрушень в значеннях досліджуваної ознаки	3	1
7.	Тема 1.7 Виявлення відмінностей у розподілі ознаки	2	
8.	Тема 2.1 Становлення і розвиток експериментального методу в психології.	1	
9.	Тема 2.2 Експеримент як метод психологічного дослідження	1	1
10.	Тема 2.3 Змінні у структурі психологічного експерименту	1	

11.	Тема 2.4 Гіпотези у психологічному дослідженні	1	1
12.	Тема 2.5 Етапи експериментального дослідження психіки	1	
13.	Тема 2.6 Планування експерименту	2	0,5
14.	Тема 2.7 Інтерпретація результатів експериментального дослідження психіки	1	0,5
15.	Тема 2.8 Типи експериментів у психології. Експеримент і квазіексперимент	2	
Разом		22	3

8. Рекомендовані джерела інформації

РОЗДІЛ 1. «Методи математичної обробки в психології»

1.1. Основні

1. Баева Т.Е. Применение статистических методов в педагогическом исследовании: учеб.-метод. пособие для студентов и аспирантов ин-та физ. культуры / Т.Е. Баева, С.Н. Бекасова, В.А. Чистяков. - СПб. : НИИХ, 2001. - 81 с.
2. Гласе Дж., Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. М., 1976. – 496 с.
3. Голикова Т.И., Никитина Е.П., Терехин А.Т. Математическая статистика: Учеб. пособие для студентов-биологов. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 185 с.
4. Горкавий В.К. Математична статистика: навч. посібн. / Горкавий В.К., Ярова В.В. – К.: ВД “Професіонал”, 2004. – 384 с.
5. Грабарь М.И., Краснянская К.А. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. – М., 1977. – 136 с.
- 6.
7. Михайлычев Е.А. Математические методы в педагогическом исследовании. – М.: Высшая школа, 2008. – 196 с.
8. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. – СПб.: «Речь», 2004. – 392 с.
9. Сидоренко Е.В. Меторды математической обработки в психологии. – СПб: ООО «Речь», 2003. – 350 с.

1.2. Додаткові

1. Волкова П.А. Статистическая обработка данных в учебно-исследовательских работах / П.А. Волкова, А.Б. Шипунов. – М.: Экспресс, 2008. – 60 с.
2. Горькова К. А., Абрамов Ю. Ш. Факторный анализ: Метод главных компонент. Учеб. пособие. – Л., 1981. – 66 с.
3. Дубров А.М., Мхитарян В.С., Трошин Л.И. Многомерные статистические методы. - М.: Финансы и статистика, 1998. - 352 с.
4. Иберла К. Факторный анализ. – М.: Статистика, 1980. – С. 12 – 162.
5. Кибзун А.И., Горяинова Е.Р., Наумов А.В., Сиротин А.Н. Теория вероятностей и математическая статистика. Базовый курс с примерами и задачами / Учеб. Пособие. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2002. – 224 с.

1.3. INTERNET – ресурси:

1. <http://www.iqlib.ru/book/preview/AC3F98E334214291BF5D4D8AC36499DE> - лекції з математичної статистики
2. http://www.bronnikov.kiev.ua/book_4_21.php - Гласс Дж., Стенли Дж. "Статистические методы в педагогике и психологии"
3. <http://www.statsoft.ru/home/textbook/> - електронний підручник з статистики StatSoft
4. http://6years.net/index.php?do=static&page=Matematika_Statistika – вільний доступ до книг з математичної статистики

РОЗДІЛ 2. Методи експериментальної психології

2.1. Основні

2.1.1. Підручники, посібники:

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 275 с.
2. Бондарчук О.І. Експериментальна психологія: Курс лекцій / О. Бондарчук. – К.: МАУП, 2003. – 76 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Бурлачук. – СПб.: Питер, 2000. – 440 с.
4. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Бурлачук, С. Морозов. – Киев: Наукова думка, 1989. – 389 с.
5. Ганзен В.А., Балин В.Д. Теория и методология психологического исследования: практическое руководство / В. Ганзен, В. Балин. – СПб.: СПбГУ, 1991. – 189 с.
6. Гласс Дж., Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии / Дж. Гласс, Дж. Стенли. – М.: Прогресс, 2006. – 127 с.
7. Готтсданкер Р. Основы психологического эксперимента / Р. Готтсданкер. – М.: Изд-во МГУ, 2004.- 99 с.
8. Дружинин В.Н. Структура и логика психологического исследования / В. Дружинин. – М.: ИП РАН, 2007. – 178 с.

9. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В. Дружинин. – СПб: Питер, 2008. – 289 с.
10. Константинов В.В. Экспериментальная психология: курс для практического психолога / В. Константинов. – СПб.: Питер, 2012. – 157 с.
11. Корнилова Т.В. Введение в психологический эксперимент / Т. Корнилова. – М.: Изд-во МГУ; Изд-во ЧеРо, 2001. – 109 с.
12. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях / Д. Кэмпбелл. – СПб.: Соц. - психол. центр, 1996. – 214 с.
13. Куликов Л.В. Введение в психологическое исследование / Л. Куликов Л.. – СПб, 1994. – 89 с.
14. Общая психодиагностика / Под ред А.А. Бодалева, В.В. Столина. – М.: МГУ, 1987. – 326 с.
15. Максименко С.Д., Носенко Є.Л. Експериментальна психологія / С. Максименко, Є. Носенко. – К: Центр учбової літератури, 2008. – 379 с.
16. Методы исследования в психологии: квазиэксперимент / Под ред. Т.В. Корниловой. – М.: Форум; Инфра. – М., Прогресс, 1988. – 329 с.
17. Психологическая диагностика / Под ред. К.М. Гуревича, Е. М. Борисовой. – М.: УРАО, 2001. – 388 с.
18. Роговин М.С. Психологическое исследование / М. Роговин. – Ярославль, ЯрГУ, 1979. – 299 с.
19. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии / Е. Сидоренко. – СПб.: Речь, 2002. – 139 с.
20. Спиридонов В. Ф. Психология мышления: Решение задач и проблем / В. Спиридонов. – М.: Генезис, 2013. – 319 с.
21. Хикс Ч. Основные принципы планирования эксперимента / Ч. Хикс – М.: Мир, 2012. – 169 с.
22. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В. Шейко. – К.: Знання-Прес, 2008. – 229 с.
23. Экспериментальная психология. Т.1. / Редактор-составитель С.С. Стивенс. – М.: Иностранная литература, 1990. – 399 с.
24. Экспериментальная психология / Под ред. П. Фресс, Ж. Пиаже. – М., Прогресс, 1966-1978. – Вып. 1- 9.

2.1.2. Практикуми:

25. Методики диагностики психических состояний и анализа деятельности человека / Под ред. Л.Г. Дикой. – М.: ИП РАН, 2004. – 399 с.

26. Методики социально-психологического исследования личности и малых групп / Под ред. А.Л. Журавлева и Е.В. Журавлевой. – М.: ИП РАН, 1995. – 289 с.
27. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии / Э. Пайнс, К. Маслач. – СПб.: Питер, 2000. – 288 с.
28. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2000. – 339 с.
29. Экспериментальная психология: Практикум / Под ред. Смирнова С.Д., Корниловой Т.В. – М., 2002. – 329 с.
30. Асмолов А. Г. Движущие силы и условия развития личности / А. Асмолов // Психология личности в трудах отечественных психологов: Хрестоматия. – СПб.: Питер, 2000. – С. 34.
31. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования / А. Асмолов. – М., Изд-во Моск. ун-та 1984. – 139 с.
32. Выготский Л. С. История развития высших психических функций // Развитие высших психических функций / Л. Выготский. – М.: Наука, 1960. – 199 с.
33. Выготский Л. С. Педагогическая психология / А. Асмолов. – М.: Педагогика, 1996. – 218 с.
34. Ганзен В. А. Системные описания в психологии / В. Ганзен. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 109 с.
35. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию / Д. Горбатов. – Самара: Издательский Дом «БАХ-РАХ-М», 2000. – 248с.
36. Мельников В. М., Ямпольский Л. Т. Введение в экспериментальную психологию личности / В. Мельников, Л. Ямпольский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985. – 169 с.
37. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева, Шапарь В. Б., Тимченко А. В., Швыдченко В. Н. Практическая психология. Инструментарий.- Ростов н/д: издательство «Феникс», 2002. – 688с.
38. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2004. – 560с.
39. Психологические тесты / Под ред. А. А. Карелина: В 2 т. – М.: Гуманист. Изд. центр Владос, 2003. - Т.2. – 248с.
40. Психология личности: тесты, опросники, методики. Под ред. Киршевой Н.В., Рябчиковой Н.В. – М.: Геликон, 1995. – 236 с.
41. Реан А. А. Психология изучения личности. Учебное пособие / А. Реан. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 209 с.
42. Сержантов В. Ф. Характер и деструктивное поведение / В. Сержантов. – СПб.: Ривьера, 1993. – 189 с.

43. Собчик Л.Н. Методы психологической диагностики. Вып. 1, 2, 3 / Л. Собчик. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990.
44. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии. [Пер. с польск] / Я. Стреляу – М.: Прогресс, 1982. – 69 с.
45. Шкала прогрессивных матриц Дж. Равена. Методические рекомендации для практического психолога. – Х.: „Ра”, 1997. – 10 с.
46. Штерн В, Дифференциальная психология и ее методические основы / В. Штерн. – М.: Наука, 1998. – 229 с.

2.2. Додаткові

2.2.1. Монографії, збірники, статті:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания человека / Г. Андреева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1997. – 258 с.
2. Бабкина Н.В. Радость познания. Программа занятий по развитию познавательной деятельности младших школьников / Н. Бабкина. – М.: АРКТИ, 2000. – 78с.
3. Государев Н. А. Треугольный человек / Н. Государев. – М.: Молодая гвардия, 1991. – 127 с.
4. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Емельянов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. – 186 с.
5. Ефремцева С. А. Тренинг общения для старшеклассников / С. Ефремцева. – К.: Ин-т психологии АПН Украины. – 80 с.
6. Интерпретация и анализ данных в социологических исследованиях / Под ред. В.Г. Андренкова, Ю.Н. Толстовой. – М.: Наука, 1987.
7. История становления и развития экспериментально-психологических исследований в России.: Сб. науч. тр. / Под ред. Б.Ф. Ломова, Е.А. Будиловой, В.А. Кольцовой. – М.: Наука, 1990.
8. Юрченко В. М. До проблеми психологічного вивчення сенсорно-перцептивної сфери людини // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. – Т. XIII, част. 6. – Київ. – 2011. – С. 420-429.

2.3. Інформаційні ресурси

1. http://fs1.uclg.ru/books/pdf/1361923086_nikandrov_experimentalnaya_psihologiya.pdf
2. <http://psyfactor.org/lybr10htm>
3. <http://psylist.net/index.html>
4. <http://www.du.edu/psychology/methods/experiments.htm>
5. <http://flogiston.ru/library>

6. <http://psihfak-mgggu.narod.ru/psylib.html>
7. <http://psychological.ucoz.ua/load/>
8. <http://psychclassics.yorku.ca/author.htm#r>
9. <http://www.psychology.org/links/Publications/>
10. <http://psy-lit.livejournal.com/131239.html>
11. <http://www.effecton.ru/758.html>
12. <http://psychoexp.ru/>

**9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна**

1. Нормативні документи МОН України
2. Підручники з психології для середньої та вищої школі
3. Практикуми з психології
4. Словники та енциклопедії з психології
5. Зображувальна наочність – схеми та таблиці
6. Мультимедійні презентації
7. Роздатковий матеріал